

ERZİNCAN VE ÇEVRESİ ARAŞTIRMALARI-1

Tahir Erdoğan ŞAHİN* / Gülay SARIÇİMEN**

Öz: Saha araştırmamız içerisinde yer alan Erzincan ve çevresi; kuzeyde Şebinkarahisar'dan Bayburt'a, güneyde Eğin'den Bingöl'e kadar olan Azzi/Hayaşa Bölgesi olarak kendi içinde benzer yapıları içermekte ve bu yapıların niteliği bölgenin özgünlüğünü göstermektedir. Bu alan tarihi, coğrafi ve kültürel konumu itibarıyla görece bütünlük göstermektedir. Yüzyıllar içerisinde pek çok tarihi olayın, demografik ve toplumsal alt üst oluşların, çok çeşitli inanç ve düşüncelerin yaşatıldığı bu coğrafya kendi iç çeşnisinin bütünü içerisinde özgün ve özel karakteristik bir niteliğe sahip olmuştur.

Bu çalışmada; o eski geçmişten bugüne gelen ve öncelikle birçoğu henüz tespiti yapıp neşredilmeyen arkeolojik veriler ile tarihsel/dinî derinliği olan ve hâlâ yaşatılan değerleri bir bütün hâlinde sunulması hedeflemiştir. Tespit edilip kaydedilen veri türlerinin çeşitliliği yanı sıra bu verilerin değerlendirilmesinde de yöntemsel olarak geniş bir çerçevenin çizilmesine, her verinin kendi özgünlüğüne göre farklı yöntemlerle ele alınmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kale, höyük, yadır, yol, han.

ERZİNCAN AND ITS ENVIRONMENT STUDIES-1

Abstract: Erzincan and its environs, included in our field research; The Azzi / Hayaşa Region, from Şebinkarahisar to Bayburt in the north, from Eğin to Bingöl in the south, includes similar structures within itself and the quality of these structures shows the originality of the region. This area is relatively unified in terms of its historical, geographical and cultural location. This geography, where many historical events, demographic and social upheavals, various beliefs and thoughts have survived over the centuries, has acquired a unique and special characteristic within the whole of its internal flavor.

In this study; It aimed to present the archeological data from the old past to today, most of which a methodological framework has been drawn for the evaluation of these data, and each data is handled with different methods according to its own originality.

ORCID ID : 0000-0002-7177-7541* / 0000-0003-4262-0278**

DOI : 10.31126: akrajournal.834519

Geliş tarihi : 01 Aralık 2020 / Kabul tarihi: 17 Aralık 2020

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve İslam Sanatları Ana Bilim Dalı.

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Yukarı Fırat Havzası Araştırma Uygulama Koordinatörlüğü.

Azzi/Hayaşa Bölgesi'nin tarihi, kültürel, arkeolojik, etnografik, mitolojik ve dinî değerleri. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi /Yukarı Fırat Havzası Araştırma ve Uygulama Koordinatörlüğü Etkinliği Kapsamında Yapılan Araştırma İnceleme ve Tanıtım Faaliyetleri.*

have not yet been determined and published, and the values that have historical / religious depth and are still alive. In addition to the variety of data types identified and recorded,

Key Words: castle, mound, yacht, road, inn.

Giriş

Erzincan ve çevresi, “Yukarı Fırat Havzası” diye anılan bölge üzerinde; tarihî, coğrafi ve kültürel konumu itibariyle görece bütünlük arz eden bir bölgeyi kapsamaktadır. İlk Çağ’da Azzi/Hayaşa Krallığı’nın (M,1750- 800) ana sahası olan bu bölgede Türkler zamanında Mengüçik Melik Devleti ve Erzincan Emirliği hüküm sürmüştür. Bilinen yazılı tarihsel geçmişi yaklaşık dört bin yıla yakın bir zaman öncesine gitmektedir. Yüzyıllar içerisinde pek çok tarihî olayın, demografik ve toplumsal alt üst oluşların, çok çeşitli inanç ve düşüncelerin yaşatıldığı bu coğrafya kendi iç çeşnisinin bütünü içerisinde özgün ve özel karakteristik bir niteliğe sahip olmuştur.

Geniş bir kültürel/tarihsel kıta olarak Ashirand’ın,¹ daha özelde Anadolu’nun bir parçası olan bölge, kadim geçmişten gelen değerler ile Türkler Dönemi’nde kazanılan yeni anlayışlar arasında soyut ya da somut kendi kurumsal yapılarını oluşturarak, farklılığı olan bütünlüklere doğru evrilen bir süreç yaşanmıştır/yaşanmaktadır. Bu çalışmada; geçmişten bugüne gelen ve öncelikle birçoğu henüz tespiti yapıp neşredilmeyen arkeolojik veriler² ile tarihsel/dinî derinliği olan ve hâlâ yaşatılan değerlerin bir bütün hâlinde sunulması hedeflenmiştir.

1. Ashirand: Yaklaşık MÖ, V. bin XII yüzyıllar arası Kızılırmak’dan İndus’a, kuzeyde Kafkasya- Horasan hattından güneyde Basra’ya kadar olan görece büyük bir alanda arkeolojik ve lengüistik müştereklerin yaşandığı kültürel ve yer yer siyasal bütünlük gösteren kültür. Kısmen homojen ve özgün niteliklerinin olduğu bilinen kültürün bilinen ilk toplulukların başında Asyatik- Turani kökenli Hurriler gelmektedir. Mitanni ve Hayaşalılardan başka Urartular da bu toplumla ilişkili görülmektedir. Bu nedenle Ashirand kültürünün etkisinin MÖ. V. yüzyıllara kadar deva ettiği söylenebilir. Tahir Erdoğan Şahin, Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Berikan Yayıncılık, Ankara 2020, s. 517.

2. XX. yüzyılın ilk başlarından itibaren bu yöre bazı bilim adamları ve araştırmacıların ilgisini çekmiş, az ya da çok bazı somut veriler hakkında bilgi verilmiştir. Yüzyılın yarılarında Tahsin Özgüç’ün başkanlığında yapılan Altın-tepe kazıları ve iki cilt hâlinde neşredilen Altın-tepe (I-II), bölge arkeolojisi açısından özel ve önemli bir yere sahiptir. Tahsin Özgüç, Altın-tepe I-II, TTK Yayınları, Ankara 1966- 1969 ve ilgili makaleleri. Erzincan ve çevresinin derli toplu ve modern tarih yazımı kurallarına uygun ilk detaylı eser, 1977’de özet hâlinde tefrika edilip daha sonra kitaplaştırılan çalışma; Tahir Erdoğan Şahin, Anadolu’nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açından Erzincan Tarihi- I-II, Erzincan 1985- 1987’dir. Bu çalışma daha sonra yeniden ele alınmış ve 5 cilt olarak 2019’da neşredilmiştir (T. E Şahin, Erzincan Tarihi, 1-5, Berikan Yayınları, Ankara 2019).

1986’da Erzincan Müzesi adına yaptığımız envanter çalışmasıyla önemli sayıda verinin bilgisine erişilmiştir. Erzincan Tarihi (5 cilt) yanı sıra Hayaşa Bölgesi Tarihi, I-II , Ankara 2014; Azzi/Hayaşa Bölgesi Efsaneleri, Erzincan 2020, başta Akra Dergisi olmak üzere bazı yayın organlarında neşredilen makalelerimizde, Erzincan ve çevresinde yaptığımız saha araştırmalarıyla

Yaptığımız saha araştırmaları ve tespit ettiğimiz verilerin niteliği de göstermektedir ki, kuzeyde Şebinkarahisar'dan Bayburt'a, güneyde Eğin'den Bingöl'e (Çapakçur) kadar olan Azzi/Hayaşa Bölgesi, kendi içinde benzer yapıları içermekte ve bu yapıların niteliği bölgenin özgünlüğünü göstermektedir.

Araştırma sahası olarak Azzi/Hayaşa Bölgesi olarak tanımladığımız alanın konumunu daha somut olarak belirlemek gerekirse; doğuda Ezbider (Akıncılar), İmranlı, Divriği hattı; batıda Kop Dağları; kuzeyde Gümüşhane ve Soğanlı Dağları; güneyde ise Murat Irmağı sınırları arasında kalan şehir, kasaba ve köyler olduğunu ifade edebiliriz.

Sınırları yukarıda belirlenmiş olan bu bölge üzerinde yaptığımız çalışma, esas olarak bir saha araştırmasıdır. Tarihî, kültürel, arkeolojik, etnoğrafik hatta folklorik değerlerin derlenmesi yönünde olması nedeniyle her hangi bir sınırlamaya gidilmemesi doğaldır. Tespit edilip derlenen ve kayda geçirilen tüm verilerin ait olduğu yöre içerisinde bir bütün olarak sunulması tercih edilmiştir. Bölge hakkında daha sonra yapılacak araştırmalarda kaynak olarak değerlendirilecek olan bu verilerin kullanımının, yeni çalışmaların kendi amaç ve yöntemi içerisinde yürüyeceğine kuşku yoktur.

Tespit edilip kaydedilen veri türlerinin çeşitliliği yanı sıra bu verilerin değerlendirilmesinde de yöntemsel olarak geniş bir çerçevenin çizilmesine, her verinin kendi özgünlüğüne göre farklı yöntemlerle ele alınmasına çalışılmıştır. Bu süreçte, daha önce yapılan nitelikli ve katkı sunabilecek evsafa olan çalışmalardan da yeri geldikçe yararlanılmış ya da bu çalışmalara değinilmiştir.

Kureyş Vadisi'nden Balyayla Dağlarına

Yaptığımız saha araştırmalarına Erzincan ilinin kuzeydoğusunda yer alan bir alanla başlanmıştır. Bu alan; batısında Sörperen Çayı, Kureyşan/Sarıkaya Vadisi, doğusunda Balyayla Dağları, kuzeyinde Keşiş Dağlarının doğu uzantıları (Kapılı- Haydar- Mürpet Dağları) ve güneyinde Fırat Irmağı'yla sınırlanmıştır. Günümüzde Cimin'e³ bağlı yirmiye yakın köy, bazı mezralar ve yaylalar bulunmaktadır.

Coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel verileri açısından bakıldığında, Fırat'ın güneyinde (günümüzde Pülümür ilçesine bağlı) Mutu'dan Cencige'ye⁴ kadar uzanan alanı ile doğuda (günümüzde Tercan'a bağlı) Elmalı'dan Kötür'e⁵

tespit ettiğimiz yerleşimler ele alınmıştır. Hayaşa Bölgesi Tarihi-3'de ise Azzi/Hayaşa'nın kuzeyi (Azzi) ve güneyi (Suhme) ele alınmıştır. Bu çalışmamızla birlikte, daha önce yaptığımız araştırmaları ikmal edilebilecek, olabildiği ölçüde bölgenin tüm arkeolojik unsurları ve yerleşimleri neşredilmiş olacaktır

3. Uydurma adı: Üzümlü.

4. Uyd. adı: Çağlayan.

5. Uyd. adı: Bağpınar.

kadar olan alan da bu saha ile bir bütündür.

Erzincan'ı doğu, kuzeydoğu ve güneydoğuda yer alan ülke ve şehirlere bağlayan geçitler her ne kadar "Sansa Boğazı" ya da "Balaban Boğazı" olarak genel bir ad altında söylene de, kadim geçmişte bu alanın genel adının "Mutu" olma ihtimali büyüktür. Nitekim, Hitit belgelerinde Hayaşa Krallığı adına barış görüşmelerinde bulunan elçinin adı "Muti" olarak geçmektedir. Bu elçi Arziya'dan yani Erzincan'dan Dukkamma'ya (Refahiye yöresi) gönderilmiştir.⁶ Günümüzde Mutu, Pülümür yol ayrımının olduğu yerle sınırlıdır.

Yollar, Geçitler ve Hanlar

Erzincan ve Erzincan Ovası içerisinde yer alan diğer yerleşimlerin yakın ya da uzak alanlara giden yolları, çevre ile olan bağlantıları ve tarihsel dönemler içerisindeki gelişmeler paralelinde pek çok güzergâhın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İlk Çağ'da kullanılan yol ve güzergâhlar, büyük oranda bu dönemden günümüze kadar gelen arkeolojik veriler üzerinden belirlenebilmektedir. Fiziki konumun belirleyici olması nedeniyle bazı yollar İlk Çağ'dan günümüze kadar hâlâ işlevsel olmakla birlikte, bazı yollar için aynı şeyi söylemek zordur. Ayrıca, bir dönemde özellikle kullanılan herhangi bir yol, sonraki dönemlerde eski işlevselliğini tümüyle veya kısmen yitirmiş de olabilmektedir. Saha araştırmalarımız sürecinde tespit ettiğimiz veriler ile çeşitli yazılı kaynaklarda yer alan bilgiler doğrultusunda ele alındığında, Erzincan'ı başka bölgelere bağlayan yolların yoğun olduğu alan, ovanın kuzeydoğusunda Cimin, Piteriç,⁷ Keleriç⁸ - Pişkidağ yol ayrımından Kargın'a kadar uzayan ve Fırat'ın kuzeyi boyunca (Kuzgeç) uzayan coğrafyadadır. Bu alanın batısında Keleriç, Galolar⁹ ve Pişkidağ köyleri her ne kadar uzak alanlar arası yol güzergâhı üzerinde görülme de, kendi aralarındaki bağlantıyı ortaya koyan kadim kale ve yerleşimlere sahiptir. Keleriç köyü arazinde Hayaşa- Urartu- Roma Dönemlerinin koruyucu Köroğlu Kalesi ile Pişkidağ'ın kuzeyinde bulunan ve Roma Dönemi konut duvarlarının hâlâ kalıntıları görülebilen eski bir yerleşim olduğu bilinmektedir. Bu yerleşimlerin İlk Çağ'da Kureyş/Kureyşan Vadisi'nin kuzeyindeki Gülfırat Kale kentiyile ilişkisinin olmaması düşünülemez. Gülfırat Kalesi ise doğuda Mans'a ve oradan çeşitli bölgelere giden kadim yolun stratejik bir noktasını teşkil etmektedir.

6. Tahir Erdoğan Şahin, Hayaşa Bölgesi Tarihi-1, s.103.

7. Uyd. adı: Bayırbağ.

8. Uyd. adı: Karakaya.

9. Uyd. adı: Çınarlı.

Osmanlı Dönemi yazılı kayıtlarında Erzincan- Mans- Tercan yol ve konakları zikredilirken “Derbend Ağızı” olarak da vurgulanan Çubuk Konağı, bahsettiğimiz yörenin doğuya gidiş yönünde konumlanan ilk alandır. Çubuk Konağı'nın bulunduğu yerin aynı zamanda bir yerleşim alanı (yurt sahası) olduğu, Feridun Bey'in, “Fırat kenarında Çubuk Konağı'na, der mukabele-i karye

Resim 1: Zurun Han duvar kalıntılarından.

Başneliknâm-ı diğer Pınarbaşı nâm-ı diğer Ten hânesi..” ifadelerinden anlaşılmaktadır. Osmanlı kayıtlarında ve günümüzde adı hâlâ zikredilen bazı konak, yurt, gedik, boğaz, derbend ve hanlar bulunmaktadır. Sörperan Hanı, Cibice Hanı (Cibice Gedüğü, Cibice Derbendi), Alakilise'nin 12 km doğusundaki köyde yer alan Alaca Han, Sansa/Balaban Deresi (Sansa Boğazı), Halil Ağa

Hanı, Mugar Hanı, Ota Viran Konağı/ Dada Tepe, Zurun Han gibi.¹⁰

Çardaklı Boğazı, Sörperan Han, Halil Ağa Hanı: Sörperan Çayı, aynı zamanda Çardaklı Boğazı mevkisidir. Burada olduğu söylenen handan günümüze herhangi bir unsur gelememiştir. Halil Ağa Hanı halk arasında “Küpeli Han” olarak da söylenir.

Zurun/Çayıryazı Köyü ve Zurun Han: Doğuda Piteriç köyünden akan Pağnik, batıda Hınzoru gibi yer adları nasıl ki Hayaşa- Anahita- Paulikien Dönemlerinin yadigârı ise; Osmanlı kaynaklarında¹¹ Zon, Zorun, Zurun olarak geçen kelimenin de Hayaşa Dönemi'nden kalan kişi adlarından birine (Zun) atfen olması mümkün. Türkçeleşmiş yer adlarındandır. “Zur” ya da “zor” la başlayan pek çok kelime mevcuttur.¹²

10. Enver Konukçu, Üzümlü Tarihi, Üzümlü (Cimin), s. 45-47; Abdulkadir Gül, Osmanlı Dönemi'nde Erzincan Kazasında Ulaşım ve Haberleşme, History Studies, Volume 3 / 1 2011.

11. Haydar Çelebi, **Haydar Çelebi Ruznamesi**, (Haz. Yavuz Senemoğlu), Tercüman Yayınları, İstanbul – tarihsiz, s. 71.

12. Tahir Erdoğan Şahin, **Erzincan Tarihi 4**, s. 133, 136, 286. Yer adlarının kıyaslanması açısından şunlar orijinal kaynaklar zümresindedir: Kaşgarlı Mahmud, **Divan-ı Lügat'üt Türk**, (Haz. Besim Atalay), Ankara 1991; Ebu'l Gazi Bahadır Han, **Şecere-i Terakime**, (Haz. M. Ergin), İstanbul 1976; O. Şaik Gökyay, **Dedem Korkudun Kitabı**, İstanbul 1970, Aşiretler hakkında yapılan bazı çalışmalar için bkz. A. Refik / **Anadolu'da Türk Aşiretleri**, İstanbul. 1930;

Gerek Orta Asya Türk ananelerinde, gerekse Azzi / Hayaşa coğrafyasında geyik için özel bir ilgi duyulduğu bilinmektedir. Orta Asya'nın Umay-Ana'sıyla ve Azzi/Hayaşa'nın Anahita'sı; gökyüzünde Ay, yabancı yaşamda ise geyikle anılırlar.¹³ Zurun Yaylalarındaki göletlerden biri halk arasında "Geyik Gölü" olarak söylenir.

Resim 2: Zurun Hanı'nın duvar kalıntılarında.

Köyün bulunduğu alanda bazı tarihî yerleşim kalıntıları mevcuttur. Safevîler üzerine yürüten Yavuz Sultan Selim'in askerî güçleri 28 Temmuz 1514'te "Zon Hanı"na gelmiş, burada iki kişinin komutasında iki yüz kişilik bir sipahi, Tercan tarafının durumunu anlamak için öncü gönderilmiştir.¹⁴

Zurun Hanı: Zurun ve Dalav /Dılav¹⁵ köylerinin bulunduğu alanda bazı tarihî yerleşim kalıntıları mevcuttur.

Zurun Hanı; Selepür,¹⁶ Karacalar ve Bulanık'tan gelip Zurun'dan Mans'a giden yol üzerindedir. 15 x 30 m ölçülerinde olan Zurun Han bazı bölümlerden oluşmaktadır. Binanın kuzeyinde üç ana bölüm bulunmaktadır. Duvarlar yaklaşık 90 cm kalınlığındadır; horasan harcı kullanılmıştır ve tamamen harapdır.

Resim 3: Zurun köyü mezarlığı ve mezarlıkta bulunan koç heykeli.

Z. Gökalp, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler**, Ankara 1968; A. İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1968; C. Orhonlu, **Osm. İmp.da Aşiretleri İskan Teşebbüsü**, İstanbul 1963; H. N. Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, İst. 1940. Sözlük olarak: **Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme** Dergisi I, II, III, İstanbul 1941 – 1947.

13. Tahir Erdoğan Şahin, **Azzi/Hayaşa Bölgesi Efsaneleri**, Erzincan 2020, s. 131 vd.

14. Haydar Çelebi, **Haydar Çelebi Ruznamesi**, s. 71.

15. Uyd. adı: Çamlıca.

16. Uyd. adı: Ocakbaşı.

Yıkık da olsa bazı duvarlar hâlen durmaktadır. İnşa malzemesi çevre taşlardan edinilmiştir. Yıkık olmakla birlikte üst örtüsünün bazilikal planda olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 4, 5, 6: Ziyaret niteliği de olan mezarlıklardan biri. Mezar unsurları arasında yer alan kabartmalar, tüm bölgeye özgü geleneğin bu mezarlıkta da yaşatıldığı görülmektedir. Bu ziyaret alanı Pelitli köyü ile Derebük mezarası arasında bulunmaktadır.

Sansa Boğazı, Sansa ve Bağlar Köyleri: Sansa Boğazı, Erzincan il merkezinden 40/45 km doğuda, kuzey ve kuzeybatı yönünde gidilen yolların kavşağındadır. Kuzeyindeki Keşiş Dağlarının eteklerinde konuşlanmıştır. Güvenlik için yapılan kale ve bazı gözetleme kuleleri aracılığıyla yöreyi kontrol altında tutan mevki özelliğiyle de önemlidir. Bu niteliğini daha İlk Çağ'da kazandığı, bugüne kadar varlığı gelen Sansa Kalesi'nden apaçık görülmektedir. Denilebilir ki, Erzincan'ı doğu, kuzeydoğu ve güneybatıdaki bölgelere bağlayan en önemli geçitlerden biridir.

Sansa Köyü: Adını Sansa Boğazı'ndan almış olabileceği gibi, bu boğaz adını köyden almış olabilir. Mevkideki İlk Çağ kalesi, eski yerleşimler ve "sans" adının Azzi/Hayaşa Bölgesinde başka yerleşimler için de kullanıldığı (Pusans: Refahiye vb.) göz önüne alındığında, kadim adlardan biri ve Pauliki-enlerle ilişkili olduğu söylenebilir.

Osmanlı kayıtlarında 1516'da 6 hane, 1 mücerred; 1530'da 8 hane, 4 mücerred Hristiyan; 1591'de 4 nefer Müslüman ve 20 nefer Hristiyan nüfusunun

olduğu belirtilir. Buğday, arpa, darı, orum, pamuk, bal, meyve ve bostan ürünlerinin üretildiği köyün vergi hâsılatı 1516'da 5 000, 1530'da 6 410, 1591'de ise 12.000 akçedir. Köyde ziraat yapılan bir çiftlik, Erzincan'da bulunan Haydarîhâne Zâviyesi'ne vakfedilmiştir.¹⁷

Erzincan- Erzurum karayolunun 2 km kuzeyinde, günümüzde Cimin'e bağlı köylerdendir.

Resim 7 : Sansa köyünün kuzeyinde bulunan Sansa Kalesi (Şengül Kayası).

Sansa Kalesi: Bugünkü Sansa köyünün 2 km kuzeyindedir. Ana kaya üzerine inşa edilmiştir. Kale mevkindeki sur duvar kalıntılarının Roma Dönemi'ne ait olduğu görülmektedir.

Resim 8: Sansa köyü içinde bulunan eski konutların birinde bulunan motif kabartmalı taş.

Ancak, bazı yüzey keramiklerinden anlaşılacağı üzere, kalenin çok daha eskiye giden bir öyküsü vardır. Her iki yandan akan çaylar yanı sıra kalenin su ihtiyacı mevkiye oldukça yakın kaynaklardan giderilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Sansa Kalesi, Şengül Dağı'nın güney eteğindedir. Bu nedenle Sansa Kalesi'ne yöre halkı "Şengül Kayası"

17. İsmet Miroğlu, *age*, s. 111.

da demektir. Köyün hemen güneyinde ikinci bir kale mevki daha bulunmaktadır. Bu alanda daha önceden bir kilisenin var olduğu bilgisi edinilmiştir. Daha önce aynı mevkiden üzüm kabartmalı bir taşın bulunduğunu tespit etmekle birlikte, henüz görme imkânı bulamadık. Yörede üç ziyaret alanı vardır: 1. Şengül, 2. Ağbaba (Galot) ve 3. Kıymet Dede.

Resim 9: Hıdanlı/Bağlar köyünün güneybatısında yer alan eski yerleşim alanı.

Hıdanlı / Bağlar Köyü ve Çevresi: Sansa köyünün ve Sansa Boğazı'nın doğusunda, Sansa köyüyle hemen hemen aynı rakımdadır. 2015'te bağlanan Sansa dahil bazı mezralarıyla birlikte dağ eteğinde konumlanan köylerdendir. Nüfusunun çoğunluğunu, Horasan'dan geldiğini ifade eden Şeyh Hasanlı Aşireti'ne bağlı aileler oluşturur. Köye bağlı Gülabi mezrasında da bu aşiret mensubu aileler yaşamaktadır.

Eski yerleşim alanı köyün 1 km kadar kuzeybatısındadır. Ritüelistik bazı kayaların bulunduğu mevkide bir kilisenin bulunduğu, yörede iki adet de şapel olduğu bilgisi edinilmiştir. Ancak, bulunduğu mevkiler hariç bu binalardan herhangi bir unsur kalmamıştır

Kureyşanlı Vadisi ve Gülfırat Kalesi: Yörenin coğrafi konumunu belirleyen ana unsur Keşişlerin doğu uzantısıdır. Silsilenin yüksek sekilerden birinde yer alan Aygır Gölü, Kureyşan Vadisi, bu vadinin çevresindeki yükselti ve zirveler, Pişkidağ köyünün kuzey doğusundaki kanyon, Keleriç'in güneyindeki düzlükte yer alan Çermik; ender görülen görkemli doğal zenginlikler arasındadır.

İrili ufaklı çok sayıda çay, dere ve kaynakların bulunduğu yörenin doğal bitki çeşidi; meşe, fazla bir alanda olmasa da çam ve ardıç gibi iğne yapraklı ağaçlar, yaz aylarında büyüyüp yeşeren, güzün kuruyup ortadan kalkan ot örtüsünden oluşur. Karasal bir iklim egemendir.

Resim 10: Hıdanlı/Bağlar köyünün geleneksel konutlarından biri.

Batıdan doğuya Piteriç, Keler-iç ve Göller köyleri; adı yaygınlıkla “cimin üzümü” diye anılan üzüm bağlarıyla ünlüdürler. Bölge, bağcılık yanı sıra ziraat ve hayvancılık için gereken alanlara sahip, sulak ve bazı tarım ürünleri için bitek bir yerdir.

Erzincan Ovası'nın kuzey doğusunda, Keşiş Dağlarının güney doğu etek ve vadilerinin stratejik bir mevkinde bulun-

maktadır. Halk arasında “Gâvur Kale” ya da “Kilise Kalesi” olarak da anılmaktadır. Kadim Erzincan – Mans yolu üzerindedir. Altın-tepe, Saz-tepe, Keler-iç- Köroğlu kale ve yerleşimleriyle birlikte Hayaşa Dönemi'ne giden bir geçmişi bulunmaktadır.¹⁸ Yüzey malzemeleri, Urartu ve Roma Dönemlerinde de önemini koruyan, yeni unsurlarla tahkim edilen bir “kale yerleşimi” olduğunu göstermektedir

Ana kaya üzerine tahkim edilen kaleden bazı duvar kalıntıları bugüne kadar gelmiştir. Zirvesinde kalenin bulunduğu tepenin batısında, biri büyük, bazı mağaralar bulunmaktadır.

Dış surları kalenin iki yakasından akan iki çaya (Çamderesi ve Değirmendere) yakın mesafede inşa edilmiştir. Güney batısında, dış surlardan iç kaleye geçiş kapısı ve tünel, alanda yapılan hidroelektrik santrali sahipleri tarafından toprak yığını altında bırakılmış ve üzerinden stabilize yol geçirilmiştir.

Resim 11 : Sarıkaya- Kureyşan. “Sarıkaya” adının resimde görülen sarı renkte kaya ve topraktan aldığı söylenir.

18. Tahir Erdoğan Şahin, *Erzincan Tarihi- 1*, Ankara, s. 156; T. E. Şahin, *Erzincan Keler-iç Köyü ve Akkoyunlu-Halveti Şeyhi Pîr Muhammed Bahaeddin*, Ankara 2017.

Resim 12: Kureyşan Vadisi'nin kuzey bölümü. Erzincan – Mans arası kadim yollardan birisi bu yöre üzerindedir. Resmin arka planında görülen menekşe renginde ve set biçimli doğal kaya uzantısının güneybatı alt seki alanı anonim “Kerem ile Aslı” hikâyesiyle ilişkilendirilmiştir. Hikâyenin yöresel anlatımlarında bu coğrafyada yer alan kaya kitlelerine, mağaralara, kadim yollara ve kervansaraylara yer verilmiştir. (Kaynak kişi: *Nazim Gülhan*)

Resim13: Sarıkaya- Kureyşan Vadisi'ndeki söylencelerden biri de Hz. Ali'ye ilişkindir. Resimde görülen Sarıkoç köyü ve vadisidir. 2 km kadar kuzeyde, Gülfırat Kalesi mevkinin karşında, yüksek ve görece küçük bir sekide, çapı 4 m olan kısmen yuvarlak bir kaya bulunur. Benzeri olan bir kaya ise vadi tabanındadır. Anlatıya göre; “Hz Ali kalenin alınması için ilk kayayı savurmuş ve kale surunun önemli bir kesiti yıkılmıştır. İkinci kayayı atmadan kale yöneticileri teslim olmuş, Hz. Ali de bu ikinci kayayı seki üzerinde bırakmıştır.” (Kaynak kişi: *Nazim Gülhan*).

Resim 14: Gülfırat Kalesi'nin duvar kalıntılarının ayrıntı.

Resim 15 : Gülfırat Kalesi'nin üzerinde yer alan sur ve duvar kalıntıları.

Resim 16: Gülfırat Kalesi'nin güneybatıdan genel görünüşü.

Resim 17: Gülfırat Kalesi'nin üzerinde bulunduğu ana kaya üzerinde tıraşlanmış sathınlardan biri.

Resim 18: Gülfırat Kalesi'nin yüzey keramik örnekleri

Resim 19: Gülfirat Kalesi'nin doğu yamacındaki mağaralardan biri.

Resim 20: Gülfirat Kalesi'nin doğusunda, dış surların altından iç kalenin merkezine giden bir tünelin hâlâ görülebilmektedir. Tünelin ilk giriş yeri ve bazı bölümleri yol nedeniyle bozulmuştur.

Resim 21: Gülfirat Kalesi'nin doğusunda, dış surların altından iç kalenin merkezine giden bir tünelden görünü. Bu bölüm güneyden kuzeye rampa olarak 25 m kadar gider. Doksan derecelik açıyla 5 m kadar sağa doğru devam eder. Ancak üst kaleye çıkış yeri de belirsizleşmiş durumdadır. Taşların örüntüsünde horasan harcı kullanılmıştır. 2 m yüksekliğinde ve 0.75 m enindedir.

Gulfirat Kalesi'nin doğusunda günümüze kadar gelebilen tünelleri oldukça ilgi çekicidir. Dış surların altından geçen tünelin güney tarafı yol yapımı nedeniyle bozulmuş olmakla birlikte belli bölümleri hâlâ durmaktadır. Tünelin kaleye doğru eğimli olarak devam eden bölümü 25 + 5 m'dir ve sağlamdır.

Resim 22, 23: Han/Sarıkaya köyünün merkezinde yer alan ve Selçuklu Dönemi'ne ait han alanından çıkan çeşitli para ve objeler. Paraların büyük çoğunluğu Selçuklu, bazıları ise Bizans'tır. (Köy sakinlerinden Fırat Atas'ın koleksiyonundan)

Han / Sarıkaya: Günümüzde Sarıkaya olarak anılan yerleşim bazı mezra ve ayrışık mahalle yerleşimlerinden oluşmaktadır. Merkez köyün eski adı Han'dır. Bazı yapı unsurlarını tespit ettiğimiz hanın, Selçuklu Dönemi'ne (yaklaşık XIII yy.) ait olduğu temellerinden çıkarılan nümizmatik objelerden de anlaşılmaktadır.

Resim 24:Han/Sarıkaya köyünün merkezinde yer alan ve Selçuklu Dönemi'ne ait han alanından çıkan çeşitli para ve objeler bütünü. (Köy sakinlerinden Fırat Atas'ın koleksiyonundan)

Resim 25: Daha önceleri "Han" olarak söylenen Sarıkaya köyü içinde bulunan handan bugüne kadar gelen duvar kalıntısı. Ağır gerekçeyle yapılan tesviye nedeniyle ortaya çıkan alanda birçok para (Selçuklu ve Bizans) bulun-

Resim 26 : Han/Sarıkaya köyünün kuzeydoğu yükseltisi üzerinde bulunan mezar.

Selepür/ Ocakbaşı: Sansa Boğazı'nın kuzeyinde konumlanan köylerdendir. Sele-pür olarak ayrımlandığında, "sele/selia/selinti" gibi söyleyişleri Ashirand kıtasında yaygın olan "güzel" anlamıyla, "pür"ün ise "hisar" la ilişkisi kurulabilir. Hayaşa halkının Luwi diliyle de bağının olduğu, en azından bu dili de kullandıkları bilinmektedir. Köye yakın olan Altıntepe buluntularının birinin üzerinde Luwice bir yazı bunun kanıtları arasındadır. Hititçe ve Luwicede de "sela" güzelle ilişkilidir.¹⁹ Hayaşa kültürünün taşıyıcısı ve önemli ölçüde bu

19. Bilge Umar, **Türkiye'de Tarihsel Adlar**, İstanbul 1993, s. 717; Ahmet Ünal, **Hititçe-Türkçe/Türkçe- Hititçe Büyük Sözlük**, Ankara 2016, s. 474.

Asyatik halkın ardılları olan Paulikien yerleşimlerinde “p” harfi ve buna bağlı hece ya da kelimelerden oluşan yerleşim adları yoğunluktadır. Anadolu’nun bazı yörelerinde “selepir” serinlemek anlamında kullanılır.

“Selepür”ün etimolojik açılımı yanı sıra yörenin siyasal geçmişiyle de bağıntısını görmemiz gerekir. Bilineceği üzere, İskender İmparatorluğu’nun dağılışı sonrasında ortaya çıkan Hellenistik devletlerden biri de Selevkoslardır. Her ne kadar Selevkos/Selüisitlerin bu yörede köklü toplumsal-kültürel bir etkinliği olmasa da siyasal egemenliklerini sağlamak zorunluluğu nedeniyle bazı girişimlerde bulunabileceklerini anlamak zor değildir. Bunun pratik yöntemlerinden biri, askerî garnizonlar oluşturmak, bölgenin konumuna göre stratejik mevkilerde konumlanmaktır.

Resim 27: Selepür köyünden bir görünüm.

Erzincan ve Erzincan Ovası bir bütün olarak ele alındığında, ovanın batısında ve doğusunda hemen her dönem bu tür yapıların oluştuğu görülmektedir. Batıda Selüke ile buna mukabil ovanın doğusundaki Selepür’ün bu anlamda bölgede Selevkoslar adına siyasal egemenliğin iki mevkisi gibi görülebilir.

Yörenin İlk Çağ ve Hristiyanlık Dönemi yerleşim alanı ve dinî mekânları bugünkü köyün kuzey doğusunda, üzerinde yer aldığı dağın yüksek sekilerinde bulunmaktadır. Eski mezarlık verilerinden hareketle, Akkoyunlu Türkmen yerleşimi bulunmaktadır. Eski mezarlık verilerinden hareketle, Akkoyunlu Türkmen yerleşimi olduğu anlaşılmaktadır. Bunu kanıtlayan veriler ise köyün hemen kuzeyindeki alanda bulunan konut izleri ve eski mezarlıktaki köç heykelleridir.

Resim 28: Selepür köyünde sağlam kalabilmiş koç heykellerinden biri. En az üç koç heykeli maalesef kayıptır.

Resim 29: Kırmızı Ziyaret için yapılan hizmet binası.

Selepür - Kırmızı Ziyaret: Selepür köyünün kuzeydoğusunda Kırmızıtepe yükseltisi üzerindedir. Toprağının rengi nedeniyle “Kırmızı Ziyaret” olarak anılmaktadır. Mevkide ardıç ve meşe ağaçları örtüsü bulunur. Ziyaret noktasında kaynak suyu vardır ve çevreye uyumlu biçimde çeşme inşa edilmiştir. Bazı kitablesiz mezarların yer aldığı ziyaret oldukça bakımlı ve ziyaretçilerin ihtiyacına uygun olarak tanzim edilmiştir.

Resim 30: Kırmızı Ziyaret'ten güneyde Sansa Boğazının görünüşü.

Resim 31: Selepür köyü çevresinde bulunan koç heykelleri

Resim 32: Selepür köyü çevresinde bulunan koç heykellerinden birine ait kaide.

Kolukomu/Derebük Köyü ve Ziyareti: Halk arasında yine Türkçe, fakat Zazaca ağzı ile “Dere-jare” de denmektedir. Osmanlı kayıtlarında Kom olarak geçen köyün 1516’da 11 hâne 3 mücerred, 1591’de 50 nefer nüfusu vardır.

Resim 33: Kolukomu- Derebük Ziyareti kayası.

Buğday, arpa, darı, pamuk, şıra, bal, meyve ve sebze üretilen köyün hâsılı 1516’da 9 000 akça iken 1591’de bu 24 000 akçe olmuştur. Günümüzde çoğu Malatya tarafından gelen Hüseyinli diye anılan sülâleye mensup aileler bulunmaktadır. Bilineceği üzere Anadolu’da Hüseyinli diye anılan birçok Türkmen cemaati bulunmaktadır. Köye bağlı ve yakınındaki bazı mezar ve ziyaret alanlarında Türkmen gele- neğine uygun mezarlar bulunmakta- dır.²⁰

Kolukomu ya da Kulakomu (uyd. adı: Derebük) köyünün güneyinde yer alan bir vadi içerisinde. Başta Kolukomu olmak üzere çevre yerleşimler tarafından ziyaret addedilmekte ve kurban kesiminde bu alan tercih edilmektedir. Yeterince ihtimam gösterilmeyen ziyaret alanının doğal dokusu korunmak kaydıyla düzenlenmesi ve ziyaretçilerin kalmasına uygun bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

Resim 34: Kolukomu/Derebük Ziyareti’nde yer alan kayadaki oyuntunun kesit görünümü.

Resim 35: Kolukomu/Derebük Ziyareti’nde yer alan kaya. Gövdesindeki oyuntuyla dikkati çekmektedir.

20. İ. Miroğlu, **Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520- 1566)**, Ankara 1990, s. 120; T. E. Şahin, **Erzincan Tarihi- 4**, s. 280.

Ziyaret alanı ve bu alanda bulunan özellikli bir kaya kütlesi doğal nedenlerle zamanla aslı yerinden kaymış görülmektedir.

Şavşek/ Esenyurt: Cibice Boğazı'na hakim bir konumdadır. Hormekli Aşireti'ne mensup bazı aileler tarafından iskân olunmuştur. Konar-göçer Türkmen aşiretlerine özgü inanç ve geleneklerin korunduğu yerleşimlendendir. "Şavşek", benzetme yoluyla yapılan Türkçe kelimelerdendir. Köyün doğusunda çamlık bir alan ve Kargın'a kadar giden taş yol bulunmaktadır.

Resim 36: Kolukomu/Derebük Ziyareti'nde bulunan ve dallarına bez parçası bağlanan ağaçlardan biri.

Resim 37: Şavşek köyünde bulunan koç heykellerinden biri.

Kolukomu/Derebük- Mir Çeşme

Höyük: Erzincan'ın 40 km kadar doğusunda, Sansa Boğazı'nı ve Mutu mevkiğini geçtikten sonra kuzeye yönelen yol üzerindedir. Yol, Kolukomu/Derebük üzerinden 1 km sonra sola dönülüp Selepür'e, sağa dönülünce Bulanık, Karacalar, Zurun vs. yönünde devam etmektedir. Bu yolun İlk Çağ ve sonrasında kullanılan kadim yollardan biri olduğunu kanıtlayan önemli bir kalıntı da Kolukomu/Derebük köyüne gitmeden, bugün İpek Yolu adı verilen yol üzerindeki bu höyüktür.

Resim 38: Kolukomu/Derebük- Mir Çeşme Höyük. Doğudan genel görünüşü.

Resim 39: Kolukomu/Derebük- Mir Çeşme Höyük'ün çevresindeki yerleşim alanında bulunan ve tümülüs karakterinde taş yığıntılarından.

Resim 40: Kolukomu/Derebük- Mir Çeşme Höyük'ün yüzey keramik örnekleri.

Karacalar Kalesi: Kale, eski Karacalar'ın kuzeyinde yer almaktadır. Keşişlerin doğusunu teşkil eden büyük dağın (Ko'opil) güney etekleri üzerindedir. Yarı parçalanmış devasa bir ana kaya üzerindedir. Solunda ve sağında su kaynakları bulunmaktadır. Batı yakasındaki küçük vadiden akan su, şelale dokusuyla yerleşime doğal bir güzellik katmaktadır. Kale güvenlik açısından oldukça stratejik bir mevkidedir. Bulunduğu konum itibarıyla Karacalar Vadisi'nin kuzeyinde gizemli bir görüntü arz etmektedir. Kalenin güneybatısında

Resim 41: Karacalar Kalesi.

yaklaşık 50 m uzaklıkta iki adet dolmen tarzı kaya bulunmaktadır. Bunların biri üzerinde iki adet bohça biçiminde görsel bir unsur olduğu öğrenilmiştir. Ancak dondılaylar tarafından dinamitle patlatılmış ve biri zayi edilmiştir. Bu kayaların ritüelistik olduğu kanaatindeyiz.

Bölge öncelikle hayvancılık açısından elverişli bir niteliğe sahiptir. Karacalar, Sansa Boğazı'na hakim bir konumdadır. Batısında yak-

laşık 5 km uzaklıkta Hınzoru²¹ yerleşim alanı bulunmaktadır. Genel görünüm

21. Uyd. Adı: Pınarlıkaya.

ve elimizdeki verilere göre Hınzoru daha büyük bir yerleşim yeri iken Karacalar Kalesi daha küçük ancak güvenlik açısından çok daha elverişlidir. Kaya kütlesi konumunda olan bir tepenin üzerindedir. Kuzey güney doğrultusunda üst bir tabla niteliğinde taş zemin üzerine inşa edilen kale 50 X200= 1 dönüm

Resim 42: Karacalar Kalesi'nin hemen batısından akan çayın oluşturduğu şelale.

Resim 43: Karacalar Kalesi'nde yapılan kaçak kazılarla ortaya çıkarılan ve yapısı kısmen bozulan konut temeli.

Resim 44: Karacalar Kalesi'nin yüzey görüntüleri ve konut temel kalıntıları.

Resim 45: Karacalar Kalesi'nin içinde yer aşan traşlanmış taş sahin.

kadar yer işgal etmektedir. Bina kalıntılarının ortalama duvar kalınlığı 1m' dir. Kuzeyinde bir köşesi dik diğer uzantısı dairesel bir yapı bulunmaktadır. Buranın kule olma ihtimali vardır.

Ana kaya üzerindeki yapıların malzemesi kalenin kendi taşlarından oluşmuştur. Açık gri renkte ve oldukça serttir. Yüzeyde oldukça az keramik unsuruna rastlanmıştır. Roma Dönemi'ne ilişkin herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır. Urartu Dönemi'nde tahkim edilen kalelerinden biri olsa da, daha önceki döneme (Hayaşa) ait olma ihtimali vardır. Kalenin tarihsel geçmişine ilişkin nesnel bilgilere ulaşmak için detaylı kazı çalışmaları gerekmektedir

Resim 46: Karacalar köyü ve çevresi.

Kalede özgün olan unsurlardan biri ona kayanın güneyindeki dikili formdaki kaya çıkıntısında yer alan ve beyaz renkte bulunan bir resmin anlamı çözülmemiştir. Ancak üretim, bereket ve depolama sembolü olabileceği düşünülebilir

Karacalar Ziyaret: Karacalar köyünün doğusundadır. Ziyaret alanında su kaynağı ve yaşlı ardıç ağaçları bulunmaktadır.

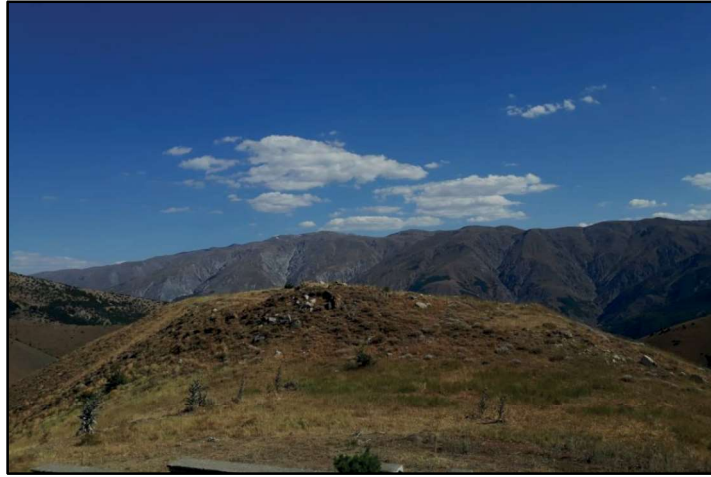
Resim 47: Karacalar Ziyareti genel görünüşü.

Canbek Kalesi, Canbek Köyü ve Çevresi: Pelitli köyünün 5 km doğusunda, bugün terk edilen Canbek köyünün hemen batısında bulunmaktadır. Yüzey keramikleri çoğunlukla Roma Dönemi'ne ait olmakla birlikte daha önceki dönemlere tarihlendirilebilir bir yerleşim üzerinde tahkim edilmiş olması mümkündür. Yerleşim için gerekli su ihtiyacı kuzey batı ve kuzey yamaçlardan çıkan ve bazı pınarlardan giderilmiştir.

Yaklaşık 5 dönüm bir alanında yer alan kalenin çevresinde dış surlarına ait olduğu anlaşılan izler hâlâ görülmekle birlikte günümüze kadar gelememiştir. Yüzeyde görünür durumda olan, iç kale duvarları ve bazı yerleşimlerine ait yıkık duvar temellerine ait taş unsurlar oldukça dağılmıştır.

Resim 48: Canbek köyünden..

Resim 49: Canbek Kalesi.

Resim 50: Canbek Kalesi yüzey keramik örnekleri.

Resim 51: Canbek Kalesi yerleşimine ait konut taş örnekleri.

Resim 52: Canbek Kalesi içerisinde yapılan kaçak kazılarla ortaya çıkan ve deforme edilen duvar örneği.

Resim 53: Canbek mezarasının batısında, Canbek Kalesi'nin kuzeyinde bulunan mezarlık alanı.

Kalenin kuzeyinde kısmen sarp ve kayalık dağ silsilesi, bir anlamda yerleşimin doğal savunma hattı gibidir. Güneyde Sansa Vadisi'ni yüksekte görmektedir.

Terk edilen Canbek köyünün konutlarından bazıları kısmen ayakta. Bu konutlar yöreye özgü sarımtırak, işlenmesi kolay taşlardan inşa edilmişlerdir.

Canbek- Ardıçlı Ziyaret Yeri: Pelitli- Canbek arasında, yöre halkı tarafından kendisine özel/manevî anlam yüklenilen asırlık bir ardıç ağacı önemli ziyaret edilen mekânlar arasındadır.

Resim 54-55: Canbek ziyaret ardıç. Gövdesinin orta kesminde çapı 6.40 cm' dir. En az beş asırlık bir geçmiş olmalıdır.

Resim 56: Değirmendere (Kemerikırık) Ziyaret mevki. Doğal kayaların altından pınar suyu çıkmaktadır.

Değirmendere Ziyareti: Erzincan'ın doğusunda, Mutu yakınında ve ana asfaltın hemen kuzeyindedir. Yöresel adı Kemerikırık'tır (Qemerixırx). Büklü Dede Ocağı ile ilintili bir rivayet bulunur. Eski zamandan beri yola gidip gelenlerin sağ salım gidip gelmeleri için ayrılırken dua etmeleri bir teamül olmuş, zamanla ziyaret kabul edilmiştir. Günümüz gurbetçileri de belli ölçüde bu geleneği sürdürmektedirler. (Kaynak: Mehmet Taşdelen)

Sırıklım Kilisesi: Erzincan'ın kuzeydoğusunda Bulanık köyünün kuzey doğusunda, Zurun (Derviş Cemalli) köyünün 5 km kuzeybatısındadır. Yöre halkı buraya da "Vank" demektedir. Ne var ki oldukça harap edilmiş eski ve fakat önemli olduğu anlaşılan dinî yapılar arasındadır.

Resim 57: Değirmendere mevkesinin batıdan görünüşü.

Resim 58 : Bulanık- Sırıklım Kilisesi haç taşlarından biri.

Resim 59: Bulanık - Sırıklım Kilisesi harabesi.

Azzi/Hayaşa coğrafyasında başkaca örneklerde görüldüğü üzere, Sırıklım Kilisesi de Ortodoks Bizans/Rum kilisesi yanı sıra süreç içerisinde Gregoryen kilisesiymiş gibi bir algı verilmeye çalışılan unsurların da eklemlendiği görülmektedir. Ancak, gerek Rum/Ortodoks gerek Gregoryen/Ermeni dışında bir inanç sahibi olduklarını ima eden şifremsi unsurlar da bunu teyit etmektedir. Nitekim alttaki yazı-çizi dokusuna sahip kitabeden de bunu anlamak kolaylaşmaktadır

Resim 60: Bulanık - Sırıklım Kilisesi çevresinde bulunan kitabe.

Resim 61: Sırıklım Kilisesi çevresinde bulunan ve sonradan ilintilendirildiği anlaşılan haç taşlarından bir.

Resim 62: Bulanık - Sırıklım Kilisesi'nde bulunan taş objelerden biri.

Resim 63: Bulank - Sırlım Kilisesi

Resim 64: Bulank - Sırlım Kilisesi.

Dr. Öğr. Üyesi TAHİR ERDOĞAN ŞAHİN / GÜLAY SARIÇİMEN

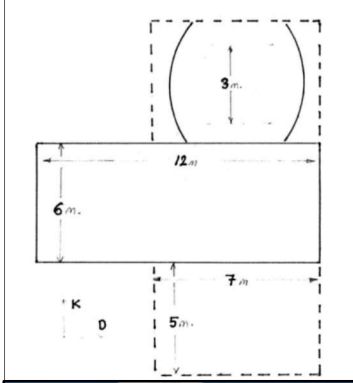

Resim 65: Sırıklım Kilisesi çevresinde bulunan mezar taşlarından biri. “Krikor dr (*) Bogos’un.. 1875”

36

Resim 66: Sırıklım Kilisesi harabesinin genel görünüşü.

Plan/Çizim 1: Sırlım Kilisesi.

Resim 67: Sırlım Kilisesi çevresi görüntüleri ve binaya ait bazı görüntüler.

Resim 68: Bulank köyü ve çevresi.

Resim 69: Kavaklı Ziyareti.

Kavaklı Ziyareti: Zurun (Derviş Cemalli) - Dalav arasında yolun 1 km kuzeyinde Kavaklı Ziyareti bulunmaktadır. Anlatılanlara göre Hz. Hüseyin ve askerleri bu yörede gizlenmişlerdir. Yezit'in askerleri geldiğinde kınalı keklıklarden biri ağaç kovuğuna saklanan imamlardan birini işaret etmiş, bunun üzerine o kişiyi şehit etmişlerdir. Yöre halkının inanışına göre o kavaklar kesildiğinde kanamaktadırlar

KAYNAKÇA

- A. Refik ; *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul 1930.
Ebu'l Gazi Bahadır Han; *Şecere-i Terakime*, (Haz. M. Ergin), İstanbul 1976
Gökalp, Ziya; *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler*, Ankara 1968.
Gökyay, O. Şaik; *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul 1970.
Gül, Abdulkadir; *Osmanlı Döneminde Erzincan Kazasında Ulaşım ve Haberleşme*, History Studies, Volume 3 / 1 2011.
Haydar Çelebi; *Haydar Çelebi Ruznamesi*, (haz. Yavuz Senemoğlu), Tercüman Yayınları, İstanbul – tarihsiz.
Heyet; *Üzümlü (Cimin)*, Tarihsiz.
İnan, Abdulkadir; *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara 1968.
Kaşgarlı Mahmud; *Divan-ı Lügat'üt Türk*, (haz. Besim Atalay), Ankara 1991.
Miroğlu, İsmet; *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520- 1566)*, Ankara 1990.
Orhonlu, Cengiz; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretleri İskân Teşebbüsü*, İstanbul 1963.
Orkun, H. Namık; *Eski Türk Yazıtları*, İstanbul 1940.
Özgüç, Tahsin; *Altıntepe I-II*, TTK Yayınları, Ankara 1966- 1969.
Şahin, Tahir Erdoğan; *Hayaşa Bölgesi Tarihi, I-II*, Ankara 2014.
Şahin, Tahir Erdoğan; *Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açından Erzincan Tarihi- I-II*, Erzincan 1985- 1987.
Şahin, Tahir Erdoğan; *Azzi/Hayaşa Bölgesi Efsaneleri*, Erzincan 2020.
Şahin, Tahir Erdoğan; *Erzincan Keleriç Köyü ve Akkoyunlu-Halveti Şeyhi Pîr Muhammed Bahaeddin*, Ankara 2017.
Şahin, Tahir Erdoğan; *Erzincan Tarihi, 1-5*, Berikan Yayınları, Ankara 2019.
Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi- I, II, III, İstanbul 1941 – 1947.
Umar, Bilge; *Türkiye'de Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993.
Ünal, Ahmet; *Hititçe- Türkçe/Türkçe- Hititçe Büyük Sözlük*, Ankara 2016.